

3. Григорьев В.В., Федотова М.А., Оценка предприятия: теория и практика. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 320 с.
4. Карлберг К. Бизнес-анализ с помощью Excel. – К.: Диалектика, 1997. – 448 с.
5. Ковалев А.П. Финансовый анализ и диагностика банкротства. – М.: Экономическая академия, 1994. – С. 137.
6. Лычагин М.В., Мироносский Н.Б., Моделирование финансовой деятельности предприятия. – Нов.: Наука, 1986. – С. 166-170.
7. Митрофанов Г.В., Кравченко Г.О. Методика аналізу фінансового стану підприємств в умовах формування ринкової економіки: Навчальний посібник. – К.: КГЕІ, 1993.

Summary

In clause the analytical circuit of study of liquidity of joint-stock company of the closed type "Prolisok" juice (Sumy) is submitted.

УДК 336.663:624

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ ТА НОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Коренєва О.Г., Українська академія банківської справи

Проблема ефективного управління оборотними засобами в умовах кризової економічної ситуації набуває все більшої актуалізації, а соціальне становище працівників вимагає повної відповідальності підприємств за результати своєї виробничо-фінансової діяльності. Рациональне управління оборотними засобами передбачає організацію їх руху з мінімально можливою сумою для одержання якнайбільшого економічного ефекту, а ефективна політика реалізації принципів нормування оборотних засобів дозволяє обґрунтовано розрахувати необхідний розмір власних обігових коштів, й тим самим забезпечити умови для успішного здійснення ними виробничої і платіжно-розрахункової функцій.

Проведений нами аналіз свідчить, що найбільш використовуваними є наступні основні методи нормування оборотних засобів: прямого рахунку, аналітичний і коефіцієнтний.

Метод прямого рахунку полягає в тому, що визначається величина авансування обігових коштів у кожний елемент, а їх підсумовуванням розраховується загальна сума нормативу. В свою чергу, норми і нормативи обігових коштів за основними і допоміжними матеріалами, конструкціями і деталями, паливом, малоцінними і швидкозношувальними предметами визначаються згідно з даними виробничих програм, кошторису витрат на виробництво, плану матеріально-технічного постачання та інших документів підприємства.

Аналітичний метод застосовується, коли при плануванні не передбачаються суттєві зміни в фінансово-економічній та виробничій ситуації функціонування підприємства. У цьому випадку розрахунок нормативу здійснюється з огляду на темп росту обсягу виробництва, умови постачання, реалізації продукції (робіт, послуг) та форми розрахунків.

В свою чергу, коефіцієнтний метод нормування оборотних засобів обумовлює використання коефіцієнтів запланованих співвідношень, що є загальновідомим.

На сьогоднішній день, відповідно до типового порядку визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей, розробка нормативів оборотних засобів здійснюється методами прямого розрахунку за окремими видами (групами) сировини, матеріалів, товарно-матеріальних цінностей і витрат по кожному елементу оборотних засобів, а також взагалі по підприємству. Перелік елементів оборотних засобів визначається в залежності від специфіки виробництва. Одночас необхідно відзначити, що у методиці нормування обігових коштів підприємств існують особливості, пов'язані з специфікою діяльності будівельних підприємств. Так, при визначенні нормативу по основним матеріалам, конструкціям і деталям в випадках, коли проектом організації робіт передбачена їх комплектація на будівельних майданчиках, при розрахунку підготовчого запасу враховується необхідний для цього час. Він визначається на підставі даних проектно-кошторисної документації. А якщо період комплектації конструкцій і деталей перевищує період їх монтажу, то норма оборотних засобів визначається за формулою:

$$H_k = \frac{(P_k + (P_k - P_m))}{2}, \quad (1)$$

де H_k - норма обігових коштів на період комплектації;

P_k - період комплектації конструкцій і деталей;

P_m - період монтажу конструкцій і деталей.

Якщо ж монтаж конструкцій і деталей виконується за годинним графіком безпосередньо за допомогою транспортних засобів, що, на наш погляд, є найбільш оптимальним, то потреба в цьому виді затрат відпадає і норматив обігових коштів на складські запаси конструкцій і деталей не обчислюється.

Відповідно до цього, норматив витрат незавершеного виробництва будівельно-монтажних робіт порізнному визначається для домобудівельних комбінатів і трестів, які типове будівництво поточним методом, та загальнобудівельних організацій. Для першої

групи підприємств норматив повинен забезпечити покриття витрат незавершеного виробництва на період нормативної тривалості будівництва, тобто від його початку до повного закінчення, включаючи час, необхідний для прийняття готових об'єктів замовниками і пред'явлення рахунків в банк для оплати, відповідно по всіх об'єктах, які одночасно знаходяться в незавершеному будівництві. Їх кількість в умовах поточного виробництва залежить від тривалості будівництва і ритму потоку, які характеризують періодичність початку будівництва кожного об'єкта в днях. Тобто, норматив обігових коштів, авансованих в незавершене виробництво для першої групи підприємств, розраховується за формулою:

$$НП = З \cdot ОП \cdot K_{нз} \cdot O_{нс}, \quad (2)$$

де $НП$ - норматив обігових коштів авансованих в незавершене виробництво;

$З$ - середній розмір одноденних витрат за кошторисною вартістю, виходячи з річного плану введення в дію готових об'єктів;

$ОП$ - середня тривалість будівництва об'єктів в днях, включаючи час, необхідний для оформлення актів прийняття і рахунків та здачі їх в банк для оплати;

$K_{нз}$ - коефіцієнт наростання витрат;

$O_{нс}$ - відношення планової собівартості будівельно-монтажних робіт до їх кошторисної вартості.

Коефіцієнт наростання витрат виражає відношення незавершеного виробництва, що припадає в середньому на один об'єкт, до його кошторисної вартості.

Загальна сума нормативу розраховується як середньозважена величина відповідно до питомої ваги однорідних груп об'єктів, що вводяться в експлуатацію в плановому році, або шляхом підсумовування нормативів, розрахованих для кожної групи об'єктів.

Що стосується другої групи підрядних організацій, то в умовах щомісячних розрахунків між підрядником і замовником за виконані будівельно-монтажні роботи, норматив встановлюється в розмірі 10 % річного обсягу робіт, що виконуються власними силами, та відповідає 36-денним витратам на виробництво за кошторисною вартістю, дозволяє підряднику обходитися без грошей замовника протягом шести днів після закінчення звітного періоду, необхідних для оформлення розрахункових документів і нормативного документообігу. Вказаний норматив повинен формуватися за рахунок власних коштів підрядних організацій.

Проте досвід нормування обігових коштів у будівництві показує, що для виконання повного комплексу розрахунків підрядній організації потрібно 2-3 місяці інтенсивної роботи, а вивчення реального становища стосовно нормування оборотних засобів дозволило зробити висновки, що з переходом до ринкових відносин практично на всіх підприємствах має місце послаблення, а іноді і повне руйнування систем планування. Між тим, на нашу думку, піклування про зменшення невизначеності повинне виходити на

перше місце в діяльності підприємств, і внаслідок цього, існує нагальна потреба повернення до планування, а в тому числі і до нормування оборотних засобів, звісно, враховуючи вплив та дію ринкових чинників. Тому ми підтримуємо обов'язкове відображення нормативу обігових коштів у формах періодичної і річної звітності, проте це повинна бути обґрунтована величина, а не відповідна середньорічному залишку, як у більшості випадків має місце на даний момент. В той же час, слід зазначити, що існуючий нині порядок нормування потребує вдосконалення тому, що, на наш погляд, він не дозволяє одержати достатньо обґрунтовані показники і на практиці себе не виправдовує. Основні недоліки застосовуваного підходу полягають в тому, що нормування оборотних фондів не враховує індивідуальні особливості їх відтворення і руху в умовах постійних змін економічної ситуації, а розрахунки є трудомісткими. Крім того, при нормуванні окремих елементів оборотних фондів не враховується їхня структура. Наприклад, при нормуванні незавершеного виробництва з його складу не виключаються амортизаційні відрахування, витрати на оплату праці й інші грошові затрати, що значно завищує норматив необхідних оборотних фондів. Природно, що при такому підході цілком ігноруються особливості формування запасів, пов'язані з ритмічністю поставок (або виробництва) окремих предметів праці, розмірами одноразової поставки, попиту і пропозиції і т. ін. Відповідно, визначені в такий спосіб нормативи, незважаючи на складність розрахунків, носять ймовірний характер і слабо пов'язані з процесом використання оборотних фондів. Внаслідок цього ми вважаємо за доцільне відмовитися від поелементного методу розрахунків і перейти до нормування загального обсягу обігових коштів на основі визначення сукупного їх нормативу, що дозволить не тільки спростити розрахунки, але й надасть можливість пов'язати процес нормування оборотних фондів з процесами їх виробничого споживання і використання, а також врахувати специфіку їх індивідуального обороту, економічну ситуацію, забезпечивши тим самим одержання більш достовірних показників.

Сукупний норматив обігових коштів представляє собою загальну їх величину, розраховану для авансування в плановому році. Його розмір залежить від запланованого обсягу виробництва і реалізації продукції, питомих показників матеріаломісткості, сформованого в базисному періоді рівня зв'язування обігових коштів в обороті, а також їх структури, умов формування і відтворення.

Враховуючи все вищезазначене та проаналізувавши цілий ряд досліджень і рекомендацій стосовно фінансового планування та аналізу, ми вважаємо за доцільне для розрахунку планового сукупного нормативу обігових коштів підрядних будівельно-монтажних організацій використовувати кореляційні залежності обсягу виконаних будівельно-монтажних робіт і рівня рентабельності виробництва від забезпеченості будівельних підприємств власними обіговими коштами і пропонуємо новий підхід до оцінки діяльності підприємства з урахуванням показника забезпе-

ченості власним оборотним капіталом, який визначає передусім фінансову стійкість або надійність підприємства як ділового партнера, бо саме цей фактор за умов ринку відіграє важливу роль для ефективного господарювання будівельної фірми.

Припускаючи, що показник забезпеченості власними оборотними коштами є комплексним оцінюючим показником економічного і фінансового стану будівельної фірми, слід мати на увазі, що за умов ринкової економіки ця інформація необхідна для різних категорій користувачів, найважливішими з яких є менеджери підприємств і фірм, акціонери, кредитори, постачальники і т. ін. При цьому кожна з перелічених категорій користувачів має свою мету і свої критерії оцінки фінансового стану конкретного підприємства.

Так, для менеджера найважливішим є аналіз та оцінка ефективності господарських операцій, ресурсів, які при цьому використовуються, та отриманих результатів. Власників та акціонерів, насамперед, цікавить прибутковість вкладених ними капіталів і рівень ризику їхньої можливої втрати. Одночасно для кредиторів найважливішим фактором є оцінка перспектив повернення інвестиційних коштів, а для постачальників - спроможність будівельної фірми своєчасно розраховуватися за одержану продукцію та послуги. Але вищевказані вимоги щодо оцінки фінансового стану проявляються лише у концентрації досліджуваної мети, бо кінцеві результати підприємництва є наслідком взаємодії різних факторів, що мають прямі або опосередковані взаємозв'язки і, відповідно, більше або менше впливають на кінцеві фінансові результати. Тому для аналізу фінансового стану будівельної фірми за умов ринкової економіки нами запропоновано систему показників, а також пов'язана з їхнім вимірюванням низка фінансових розрахунків.

На основі статистичних даних фактичних показників діяльності підрядних будівельних організацій Сумської області нами проведено математичний аналіз, який дозволяє стверджувати, що між фактором X (коефіцієнт забезпеченості підрядної організації власними оборотними коштами; K_o і показником Y (вартість виконаних будівельно-монтажних робіт за базисними цінами - B_p ; рівень рентабельності використання оборотних засобів будівельної організації - $Y_{роб}$) існує стохастична залежність типу:

$$\dot{Y} = a\sqrt{x} + b \quad (3)$$

Заміною $\dot{Y} = ax_1$ приводимо нелінійну парну регресію до парної лінійної:

$$\dot{Y} = ax_1 + b \quad (4)$$

Відповідно, оцінки параметрів a і b для цієї регресії визначаємо за формулами:

$$a = \frac{\left(n \sum_{i=1}^n x_{1i}^2 \cdot y_i - \sum_{i=1}^n x_{1i} \cdot \sum_{i=1}^n y_i \right)}{\left(n \sum_{i=1}^n x_{1i}^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_{1i} \right)^2 \right)} \quad (5)$$

$$b = \bar{y} - a\bar{x}_1; \quad (6)$$

де $x_{1i} = \sqrt{x_i}$

Ці суми знаходимо, використовуючи програму Microsoft Excel.

На наш погляд, розраховані рівняння регресії можна використовувати в якості кількісного критерію оцінки тенденційних змін для змістовного опису досліджуваного процесу, прогнозування, вибору оптимального варіанту і под. А сам принцип використання регресійних моделей для визначення оптимального обсягу власних оборотних засобів будівельних організацій, на нашу думку, заслуговує на увагу та може бути запропонований, як фактор оптимізації процесу фінансового планування.

Для оцінки адекватності прийнятої економічної моделі експериментальним даним використовуємо критерій Фішера. Оскільки в наших дослідженнях $F_{роз} > F_{таб}$, то з надійністю $P = 0,95$ можна вважати, що знайдені нами математичні моделі адекватні експериментальним даним, а отримані рівняння (табл.1) можна використовувати для аналізу діяльності підрядної організації в залежності від забезпеченості власними обіговими коштами і на їх основі здійснювати економічний аналіз та знаходити значення прогнозу.

Якщо фактична забезпеченість конкретної підрядної організації власними обіговими коштами у звітному році нижче їх оптимального рівня, то для того, щоб підприємство мало можливість поліпшення організації і технології виробництва, необхідно поповнити наявність власних обігових коштів.

Відповідно до викладеного вище, алгоритм розрахунку величини необхідного поповнення цих коштів до оптимального рівня можна представити формулою:

$$P_{воб} = O_{фн} \cdot B_{рмз} \cdot (K_{опт} - K_{оф}), \quad (7)$$

де $P_{воб}$ - розмір необхідного поповнення фактичних власних обігових коштів до оптимального рівня в плановому році, тис. грн.;

$K_{опт}$ і $K_{оф}$ - значення оптимального і фактичного коефіцієнтів забезпеченості підрядної організації власними обіговими коштами;

$O_{фн}$ - фактична наявність обігових коштів за минулий рік на 1 грн. будівельно-монтажних робіт за базисними цінами;

$B_{рмз}$ - обсяг будівельно-монтажних робіт, які заплановано виконати в наступному році;

Слід зазначити, що формула (7) дещо спрощена, тому що не завжди точно відтворює сформовані відношення між темпами росту планового і фактичного обсягів будівельно-монтажних робіт. В ній це співвідношення умовно прийняте таким, що дорівнює одиниці.

Стосовно ж випадку, коли фактичний коефіцієнт забезпеченості підрядної організації власними обіговими коштами перевищує оптимальну його величину,

Таблиця 1

Рівняння кореляційних зв'язків

Показники	Рівняння для визначення показників	Рівняння для визначення оптимальної забезпеченості підрядної організації власними оборотними засобами
Вартість виконаних будівельно-монтажних робіт за базисними цінами, тис. грн.	$B_p = 54809,941\sqrt{K_o} - 2992,876$	$K_o = \left(\frac{B_p + 2992,876}{54809,941} \right)^2$
Рівень рентабельності використання оборотних засобів, %	$Y_{pob} = 87,368\sqrt{K_o} - 1,818$ $Y_{pob} = 9,714\sqrt{O_o} - 30,080$	$K_o = \left(\frac{Y_{pob} + 1,818}{87,369} \right)^2$
Рівень рентабельності, %	$Y_p = 0,279\sqrt{B_p} - 11,832$ $Y_p = 4,942\sqrt{Y_{pob}} - 6,728$ $Y_p = 4,942\sqrt{(87,369\sqrt{K_o} - 1,818) - 6,728}$	$K_o = \left(\frac{(Y_p + 6,728)^2}{2133,845} + 0,021 \right)^2$

а обсяг виконаних будівельно-монтажних робіт і рівень рентабельності роботи цього підприємства нижче можливих оптимальних показників, необхідно з'ясувати причини погіршення організації і технології виробництва, використання оборотних засобів та розробити заходи підвищення ефективності діяльності організації.

Виходячи з принципів організації і регулювання виробництва й обігу, оборотні засоби поділяються на нормовані і ненормовані. Нормовані оборотні засоби - це власні оборотні засоби, розраховані відповідно економічно обґрунтованим нормативам. Ненормовані обігові кошти, в свою чергу, є елементом фондів обігу. Через специфіку форм, швидкість руху і закономірності виникнення, ці оборотні засоби не можуть бути заздалегідь враховані подібно нормованим оборотним засобам. Господарські суб'єкти управляють цими коштами і впливають на їх величину за допомогою системи кредитування і розрахунків. Задачею підприємства є використання усіх резервів максимально можливого скорочення обсягу ненормованих обігових коштів. А саме: удосконалювати фінансовий аналіз, зміцнювати розрахунково-платіжну дисципліну, розвивати прямі господарчі зв'язки між підприємствами, ретельно відслідковувати виконання договірних зобов'язань та застосовувати прогресивні форми розрахунків.

Таким чином, процес організації планування та нормування оборотних засобів охоплює усі рівні менеджменту і створює передумови для забезпечення поставлених цілей фінансово-економічної діяльності підприємства. Відсутність належного фінансового планування може призвести до втрати будівельною організацією своєї ліквідності в процесі експлуатації інвестицій, тобто наявних коштів, банківських вкладів та інших легко реалізовуваних активів, які можуть

бути використані для покупки матеріалів, формування запасів, погашення боргових зобов'язань і т. п., що в кінцевому результаті призведе до банкрутства підприємства. Проведений аналіз залежності ефективності діяльності підприємства від забезпеченості власними обіговими коштами і ступеня відповідності їх установленним нормативам, дає можливість стверджувати, що між ними існує тісний зв'язок, і це підтверджується високими показниками коефіцієнтів кореляції. Тому стан власних обігових коштів, на наш погляд, повинен постійно контролюватися керівництвом підприємства, а для цього, в свою чергу, необхідно, щоб була розроблена ефективна система менеджменту оборотних засобів.

Проведені дослідження проблем управління активною частиною оборотних засобів та аналіз пропозицій щодо підвищення ефективності їх функціонування, з відповідною адаптацією до існуючих економічних умов, дозволили розробити рекомендовану методику оптимізації управління оборотними активами підрядних організацій, використання якої, на наш погляд, дозволить суттєво удосконалити механізм фінансового планування в будівельних підприємствах та надасть можливість підвищити ефективність використання їх оборотних засобів.

Summary

The problem of rational managing of the working capital is considered in the article "The organization of planning and standardization of working capital of the building enterprises". The main methods of their standardization and peculiarities of standardization of the working capital of building enterprises are showed in the article. The author showed deficiencies of the working order of standardization. The author offers to refuse from elementwise method of calculation and general amount of working capital determine on the base of their totality standard.

Коренева, О.Г. Організація планування та нормування оборотних засобів будівельних підприємств [Текст] / О.Г. Коренева // Вісник Української академії банківської справи. – 1999. – №1(6). – С. 61–63.